

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2016 | Vol. 8 | No. 1 | ISSN 1803-8220

GÁBLER, Radek (2016). Analýza volebních preferencí mexického obyvatelstva od roku 2000 do současnosti. *Acta Politologica* 8, 1, 51-68. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Analýza volebních preferencí mexického obyvatelstva od roku 2000 do současnosti

Radek Gábler¹

Abstract

PRI, one party regime in Mexico, ended in 2000. It had been maintaining almost 70 years. The government and the presidential post had been holding for two decades of the presidential period by party PAN. In the election in 2012 the power of PRI returned. The aim of this paper is to analyze the electoral preference of Mexican society during the years 2000-2012. This research attempts to capture the reasons why Mexicans changed their own opinions. This work is focused on the elections in 2000, 2003, 2009 and 2012, mostly discussing the economic and security situation, the success of the previous government, and the self-change of PRI.

Key words: Mexico, PRI, PAN, PRD, Vote preference

Úvod

Rokem 2000 skončila 71 let trvající nadvláda Institucionální revoluční strany (*Partido Revolucionario Institucional*, PRI) v Mexiku. Tato strana se držela u moci díky své propracované institucionální struktuře, podpoře široké veřejnosti a v některých obdobích i díky volebním podvodům, které ovšem nikdy oficiálně nepřiznala. V 80. a 90. letech obliba PRI klesala a strana z obavy před ještě výraznější ztrátou voličů raději reagovala uvolněním svých vnitrostranických pravidel pro výběr kandidátů. V důsledku rostoucího vlivu a formování dalších stran přistoupila PRI i na volební zákony vedoucí k větší demokratizaci voleb a k omezení možnosti volebních podvodů. [Langston 2006: 152–156].

Tyto zákony splnily svůj účel a o volbách v roce 2000 tak již lze hovořit jako o plně svobodných². V nich vyhrála a moci se ujala Strana národní akce (*Partido Acción Nacional*, PAN) v koalici se Stranou zelených (*Partido Verde Ecologista de México*, PVEM). PAN dokázala vyhrát nejen prezidentské volby, ale i volby do dolní komory mexického parlamentu. To byl jasný signál, že mexičtí voliči si přejí změnu a nadvláda PRI na nejvyšších místech v exekutivě i legislativě skončila. Moci se chopil prezident Vicente Fox a začalo dvanáct let, kdy byl prezidentský úřad pod nadvládou PAN. V dalším období totiž zvítězil Felipe Calderón ze stejné strany. Je však důležité zmínit, že za své dvanáctileté vlády neměla PAN dominantní pozici v legislativě, protože nedokázala získat většinu v Poslanecké sněmovně. V roce 2012

¹ Bc. Radek Gábler, Katedra politologie FF Univerzity Hradec Králové. Kontakt: radek.gabler@gmail.com.

² Autor toto tvrzení opírá o Polity IV index, který na základě zkoumaných dat řadí Mexiko v roce 2000 mezi demokracie. Polity IV zkoumá a klasifikuje vyspělost demokracie u nezávislých států s více než 500 000 obyvateli. Klasifikace je založena na základě hodnocení soutěživosti, otevřenosti a míry participace ve volbách [Polity IV Project].

pak vyhrává prezidentské volby kandidát PRI Enrique Peña Nieto a strana tak znovu získává nejvyšší úřad v zemi.

Tato práce si dává za cíl analyzovat vývoj volebních preferencí v prezidentských a senátních volbách a ve volbách do Poslanecké sněmovny od roku 2000 až do roku 2012, kdy získala opět prezidentský post PRI. Největší důraz bude kladen na prezidentské volby, které zaujímají v mexickém politickém systému nejdůležitější roli. Záměrem práce je určit pomocí kvantitativní analýzy, jaké faktory mají na tomto vývoji největší podíl.

Zkoumání změny volebních preferencí mexického obyvatelstva je téma, jímž se zabývá Clare Ribando Seelke [Seelke 2012], která ve své analýze mexických voleb 2012 zmiňuje bezpečnost, ekonomiku, reformu ropného sektoru a vztah Mexika a Spojených států jako faktory, které nejvíce ovlivňují rozhodování voličů a výsledky voleb. Odlišným způsobem se zaměřuje na toto téma Joseph Klesner [Klesner 2007]. V analýze voličů a jejich preferencí v prezidentských volbách 2006 zkoumá vztahy identifikace voličů s kandidáty, regionalismu a sociálních tříd s výsledky voleb. Při výběru nezávisle proměnných však autor tohoto článku vychází především z díla Jamese A. McCanna a Capella Lawsona [McCann, Lawson 2003], kteří ve svém díle analyzovali volební chování mexického obyvatelstva před mexickými prezidentskými volbami 2000. Proměnnými, na základě kterých se snaží vysvětlit změny voličských preferencí, jsou ekonomika, vnitřní bezpečnost země, ideologické sebeurčení, hodnocení vlády a transformace PRI.

Tato studie zkoumá delší časové období, tj. prezidentské, senátní i kongresové volby od roku 2000 do 2012. Používá stejné proměnné jako McCann a Lawson [McCann, Lawson 2003], ovšem aplikované na delší časové období, nikoli pouze na jedny volby. Ekonomická část se zabývá meziročním růstem HDP, stavem ekonomiky a subjektivním hodnocením ekonomické situace Mexika jeho obyvateli. V bezpečnostní otázce je pozornost zaměřena na vnitřní bezpečnost země a řešení otázky kriminality ze strany vládních autorit. Vyjadřuje zde vývoj počtu násilných úmrtí v souvislosti s organizovaným zločinem a efektivitu vlády v boji proti němu. Sebeurčení voličů na pravolevé škále slouží ke komparaci s výsledky jednotlivých politických stran a pomáhá určit, zda tato sebeidentifikace ovlivnila rozhodování voličů. Dalším ukazatelem je celková ne/spokojenost s vládou hodnocená občany. Poslední sledovanou proměnnou je otázka průběžné ne/transformace PRI a její případný dopad na voličské preference, která zkoumá výměnu elit PRI a změny v její organizační struktuře.

Práce je rozdělena na tři části. V první z nich je stručně popsán vývoj politické situace v Mexiku před rokem 2000. Jsou zde nastíněny důvody konce nadvlády PRI v roce 2000 a označuje hlavní aktéry a události, které vedly k jejímu odchodu do opozice. V první části druhé kapitoly jsou popsány nejdůležitější institucionální změny, které vedly k demokratizaci mexické politické scény. Druhá část popisuje průběh voleb v Mexiku od roku 2000 do roku 2012 a vysvětluje jejich okolnosti jako například vládu prezidentů Foxe a Calderóna a chování hlavních politických stran. V poslední kapitole jsou nastíněny příčiny změny volebních preferencí ve zkoumaném období. Použity jsou výše zmíněné proměnné, tedy vývoj ekonomiky, vnitřní bezpečnosti země, ideologického sebeurčení, hodnocení vlády a transformace PRI.

Práce si klade za cíl odpovědět na následující otázky: Stojí za návratem PRI k moci nepovedené působení PAN v prezidentském úřadu? Změnila PRI svou strukturu a image před veřejností v době, kdy byla v opozici k prezidentskému úřadu? Popřípadě, zda za návratem PRI nestojí kulminace násilí spojeného s drogovou problematikou v zemi nebo neuspokojivé hospodářské výsledky země za vlády PAN? A proč se do úplného popředí nedostala Strana demokratické revoluce (*Partido de la Revolución Democrática*, PRD)?

Mexická politika v průběhu 20. Století

Vliv volebních reforem na institucionální uspořádání a změnu politického systému v Mexiku

PRI byla založena v roce 1929 jako východisko z mexické politické krize na začátku 20. století. Absorbovala do sebe velkou část politických a vojenských elit. Stala se nástrojem k ukončení násilí v zemi a politické koordinaci. Za vlády PRI došlo k významnému hospodářskému rozvoji a mexické HDP rostlo do 80. let výrazným tempem. Až do roku 1977 tak byl do jisté míry tolerován autoritářský styl vlády a opozice zřídka kdy vystoupila proti režimu [Měšťánková 2009: 83]. Po roce 1977 se však situace změnila. Byl přijat zákon o politických organizacích a volebních procesech, který představoval reakci na nenominování kandidáta nejsilnější opoziční strany PAN do prezidentských voleb 1976. Prezidentské volby, ve kterých zvítězil kandidát PRI, Portillo, tím byly zpochybněny. Cílem tohoto zákona bylo posílení legitimacy vládnoucí strany. Zákon usnadňoval účast ve volbách novým subjektům a odstraňoval bariéry pro jejich vstup do Poslanecké sněmovny. Tento zákon poté prokazatelně zvýšil zastoupení opozice v Poslanecké sněmovně [Klesner 2001: 483–485].

PRI začala od této doby ztrácet podporu a opozice sílila. Posilovala hlavně PAN, která získávala podporu střední vrstvy, podnikatelů a dokonce i části levicového elektorátu. V 80. letech se PAN začala výrazněji prosazovat na lokální politické úrovni a získala několik guvernérských postů ve státech federace. Významnou měrou se na tom podílela špatná hospodářská situace Mexika, která ukázala, že se nelze spoléhat pouze na ekonomický model ISI³. PRI také uškodilo zemětřesení v roce 1985, protože strana nebyla schopna vypořádat se s jeho následky [Wuhs 2013: 196–198]. Důvěryhodnost PRI tím byla vážně narušena a strana reagovala další úpravou volebního zákona v roce 1986, aby si udržela své hegemónní postavení. Tento zákon definoval tzv. klauzuli vládnutí, která umožňovala vítězným stranám v jednomandátových obvodech získat většinu mandátů v Poslanecké sněmovně i přesto, že zde neměla nadpoloviční podporu. PRI si rovněž zachovala kontrolu nad organizací a průběhem voleb, což ostatní strany hlasitě kritizovaly [Měšťánková 2009: 92–93].

Největší ranou pro PRI ovšem nebyla špatná hospodářská situace, pokles podporovatelů a růst opozice, ale její vnitřní štěpení. V roce 1986 vznikl uvnitř strany tzv. Demokratický proud, který nesouhlasil s hospodářskou politikou vlády a odklonem od původního programu. Jeho zastánci byli levicového smýšlení a snažili se o reformu PRI zevnitř. Demokratický proud ovšem nedokázal najít společnou řeč s ostatními členy strany a poté, co byli jeho členové označeni za pučisty, se oddělil od PRI. Hlavní představitel Demokratického proudu, Cuauhtémoc Cárdenas, sjednotil levicová hnutí⁴ a v roce 1988 se v prezidentských volbách postavil kandidátu PRI, Carlosovi Salinasi de Gortari. Vítězství kandidáta PRI bylo jedno z nejdiskutovanějších v historii, protože bylo velmi těsné a pravděpodobně doprovázené volebním podvodem [Langston 2006; Měšťánková 2009: 94–95]. Prezident Salinas pokračoval v neoliberální politice PRI, s čímž se levicová opozice odmítla smířit. V roce 1989 tedy vzniká Strana demokratické revoluce (PRD), která v sobě koncentruje představitele De-

³ *Import substitution industrialization* je ekonomická a hospodářská strategie, jejímž hlavním účelem je industrializovat a modernizovat zemi na úkor dovozu.

⁴ Cardenas sjednotil levicová hnutí do koalice Národní demokratický proud (FDN, *Frente Democrático Nacional*), ve kterém byla PPS (*Partido Popular Socialista*), PMS (*Partido Mexicano Socialista*), PFCRN (*Partido del Frente Cardenista de Reconstrucción Nacional*), PARM (*Partido Auténtico de la Revolución Mexicana*) a PVEM (*Partido Verde Ecologista de México*) [Casanova 2006: 165–166].

mokratického proudu a dalších menších mexických levicových subjektů [Wuhs 2013: 198].

Salinasovi úspěšné ekonomické reformy zapříčinily, že obliba PRI přestala klesat a naopak mírně posílila. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1991 znovu získala PRI většinu, ovšem už nebyla sama schopna vládnout. Od této chvíle začala spolupracovat s PAN, která přestala být hlasitým kritikem její vlády a vyjednávala volební reformy. Hlavní opoziční stranou, která kritizuje vládu a dohlíží na její kroky, se tak stala PRD. Spolupráce dvou hlavních stran vedla k volebním reformám, na kterých se poprvé podílela i jiná strana než PRI. V roce 1990 vešel v platnost nový volební zákoník, který oslaboval klauzuli vládnutí a zakládal Federální volební soud (TFE) [Klesner 1998: 482–487].

V roce 1994 vstoupilo Mexiko do NAFTA (*North American Free Trade Agreement*)⁵ pod podmínkou další demokratizace politického systému. Tento vstup v souvislosti s probíhající ekonomickou krizí vyvolal politické protesty a násilí, protože lidé se báli ještě většího ekonomického poklesu u nejchudších obyvatel. Navíc také proběhlo povstání rolníků v Chiapasu, kteří žádali zlepšení svých životních podmínek a ještě větší demokratizaci. V tomto bouřlivém období vybrala PRI za svého prezidentského kandidáta Ernesta Zedilla, který překvapivě, vzhledem k posledním údalostem v zemi, volby vyhrál [Brinegar, Morgenstern, Nielson 2006: 78–79].

Prezident Zedillo, pod tíhou klesající podpory PRI, slíbil demokratizační reformy na všech volebních úrovních a zefektivnění fungování státní správy. Začal proto vyjednávat i s opozicí a v červenci 1996 se shodli na volební reformě pro federální volby a volby ve federálním distriktu. Tato reforma znamenala nejen ztrátu dominance PRI nad volbami do Kongresu, ale zároveň redukovala i její nadreprezentaci. Přinesla reorganizaci Federálního volebního institutu (IFE), který se stal apolitickým orgánem, a přímou volbu starosty Mexico City [Moreno 2003: 87–88]. Změnil se i způsob financování politických stran, kdy opozice mohla díky těmto finančním prostředkům začít vést profesionální volební kampaň. Reforma navíc garantovala větší přístup opozičních stran do médií a zajistila jim hodiny vysílání v rádiu a televizi [Brinegar, Morgenstern, Nielson 2006: 81]. Zde je důležité zmínit, že se tyto Zedillovi volební reformy nesetkaly vždy s kladným přijetím u členů PRI.

Přínos volebního zákona z roku 1996 ukázaly už následující parlamentní volby v roce 1997, u kterých již byl znatelný propad podpory PRI. Ta poprvé ztratila nadpoloviční většinu v dolní komoře a dvou třetinovou většinu v komoře horní, čímž byla nucena začít jednat s opozicí. Jasně se tak ukázal přínos nové volební reformy, která umožnila Mexičanům, po dlouhé době dominance strany PRI, uspořádat svobodné a demokratické volby [Měšťánková 2009: 104–105].

Volby v Mexiku od roku 2000 do 2012

Volby 2000

V období před prezidentskými a kongresovými volbami 2000 slábla výrazně podpora PRI, což lze přičíst špatné ekonomické situaci a nárůstu opozice. Ztráta většiny v Kongresu ukázala, že PRI je porazitelná. Mexičané nyní měli díky internetu a nezávislejším médiím větší přístup k informacím, takže poprvé v historii mohli vidět přesné údaje o preferencích jed-

⁵ Spolupráce Mexika s USA a Kanadou na vytvoření zóny volného obchodu. Mexiko mělo otevřít své trhy pro severoamerické investory a na oplátku dostalo příslib velkých finančních investic, které by zmodernizovaly a zefektivnily mexickou ekonomiku [Mares, Vega 2009: 3–4].

notlivých stran. Pro voliče byla hlavním tématem hospodářská situace, která se od 80. let téměř nelepšila. Lidé tak požadovali změnu ve vedení země [Magaloni 2006: 195–196].

Touto změnou se stal Vicente Fox ze strany PAN. Ten pochopil, že je nutné vyplnit prostor po PRI a prezentovat se jako středolevý politik. Kandidát PAN tedy poprvé nepředstavoval pravicovou alternativu vládnoucí strany [Greene 2002: 779–780]. Důležitou součástí jeho kampaně bylo vymezování se vůči politice PRI. Fox se prezentoval jako změna především v ekonomických a sociálních otázkách. PRIistický kandidát Francisco Labastida dostatečně nemobilizoval voličstvo a nedokázal účinně odpovědět na negativní kampaň vedenou opozicí. Stále měl ovšem výraznou podporu stranického elektorátu PRI. Třetím prezidentským kandidátem byl Cuauhtémoc Cardénas z PRD, který se ovšem nedokázal výrazněji prosadit. Hlavní souboj tedy probíhal mezi kandidáty PRI a PAN. Volby se tak neoficiálně staly plebiscitem o udržení PRI u moci [Klesner 2001: 107–112].

Samotné prezidentské volby v roce 2000 skončily vítězstvím Vicente Foxe (PAN) s 42,5 % hlasů. Francisco Labastida, kandidát PRI, získal 36,1 % a třetí Cuauhtémoc Cardénas za PRD obdržel 16,6 % hlasů. Politolog David A. Shirk přisuzuje toto volební vítězství hlavně novému způsobu vedení kampaně, kdy Vicente Fox přijal „americké“ (myšleno USA) metody a strategie. Kampaň byla vedena pod dohledem expertů na vyjadřování a reflektovala lokální problémy mexických federálních států. Více se zaměřila na spolupráci s médii a vylepšení mediálního obrazu kandidáta [Shirk 2005: 194–195; Camp 2003: 33–39]. Lídři PRI a PRD se tomuto novému způsobu vedení kampaně nedokázali přizpůsobit.

Souběžně s prezidentskými volbami se konaly také volby do Kongresu. Ve volbách do Poslanecké sněmovny těsně zvítězila Aliance pro změnu (PAN a PVEM) s 38,2 % před PRI s 36,9 % a Aliancí pro Mexiko (PRD, Dělnická strana a další menší subjekty) s 18,7 %. Volby do Senátu dopadly naopak lépe pro PRI, která obdržela 60 mandátů. PAN v koalici s PVEM získaly 51 a PRD pouze 17 mandátů [Recursos Electorales en la internet 2013].

Výsledky těchto voleb znamenaly změnu na prezidentském postu, kde po více než sedmi desetiletích usedl kandidát z jiné strany než z PRI, tedy z PAN. Ta ovšem nedokázala získat většinu v Kongresu, takže byla nucena jednat o svých návrzích s opozicí. Její pozice a akceschopnost prezidenta Foxe tím byla v první polovině jeho funkčního období značně oslabena.

Volby 2003

V červnu 2003 se v Mexiku konaly volby do Poslanecké sněmovny a Senátu, které odrážely nálady ve společnosti po první polovině funkčního období prezidenta Foxe. Ten plánoval prosadit reformy týkající se daní, pracovního práva a sektoru energetiky. V praxi se ovšem ukázalo, že jeho vládě chybí politické zkušenosti na jejich realizaci. A bez většiny lze prosadit jenom minimum změn [Curzio 2006: 38]. PRI zablokovala většinu prezidentových návrhů a PRD byla pro spolupráci příliš ideologicky vzdálená. Bez těchto reforem začalo mexické hospodářství na konci roku 2001 stagnovat a v dalších letech stoupalo jen pozvolna. Foxovi se příliš nedařilo ani v otázkách zlepšení vztahů s významným sousedem USA a vnitřní bezpečnosti Mexika, která se za jeho vlády zhoršovala. Nelepšila se ani míra korupce ve státní správě, kterou sliboval vymýtit.

S těmito nepříliš pozitivními skutečnostmi souvisela klesající podpora veřejnosti pro PAN. Ta se projevila při volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2003, kdy PAN ztratila 54 křesel a počet jejích zástupců v dolní komoře se zredukoval na 151 křesel. Posílila naopak PRI, která disponovala 224 zástupci. Nárůst zaznamenala i PRD s 97 mandáty [Recursos

Electoraes en la internet 2013]. Tyto volební výsledky znamenaly zhoršení pozice prezidenta Foxe a PAN, protože jim ještě více ztížily možnost prosadit své návrhy bez ústupků vůči opozici.

Volby 2006

Když v roce 2000 neobhájila PRI prezidentský post, rozpadla se hlavní cleavage, která mexickou politiku definovala několik posledních desetiletí, a to sice volba „pro nebo proti“ pokračování režimu. V roce 2006 se pak konaly další prezidentské a kongresové volby, do kterých šla poprvé z pozice držitele prezidentského křesla strana PAN. Definujícími otázkami se v těchto volbách stala ekonomika, sociální politika, vztahy se Spojenými státy a boj proti kriminalitě [Klesner 2007: 27]. Reálnou šanci uspět měli pouze kandidáti tří hlavních politických stran PRI, PAN a PRD, protože ostatní kandidáti stáli stranou hlavního politického dění.

Za vládní stranu (PAN) kandidoval Felipe Calderón Hinojosa, který chtěl pokračovat v politice započaté jeho stranickým kolegou Vicente Foxem. Připomínal pozitivní kroky vlády vedoucí k tehdejšímu ekonomickému růstu země. Druhým kandidátem s reálnou šancí stát se prezidentem byl kandidát PRI, Roberto Madrazo Pintado. Ten byl zvolen v rámci stranických primárek, protože PRI již přestala používat pro výběr svých kandidátů systém *Dedazo*. Madrazo ovšem neměl podporu celé PRI, což jemu i straně uškodilo v očích veřejnosti. Svou kampaň zaměřil na podporu rozvoje občanské společnosti, odmítání privatizace ropného průmyslu a pomoc nejchudším. Hlavním Madrazovým opěrným bodem zůstala masivní členská základna, budovaná po sedm desetiletí období vlády PRI.

Třetím a pravděpodobně nejméně výrazným kandidátem na prezidenta byl Andrés Manuel López Obrador z PRD. Ten začínal, stejně jako značná část členů PRD, svou politickou kariéru v PRI. Tu ovšem v roce 1988 opustil a spoluzaložil PRD, kde byl později i předsedou. Obrador se profiloval nejlevicověji z hlavních kandidátů. Prohlašoval, že zavede automatické finanční dávky nejchudším i penzistům a zlepší práva indiánů a žen. Hlasitě také odmítal privatizaci státních firem a nerostných zdrojů.

Samotná volba nového prezidenta proběhla souběžně s volbami do Kongresu 6. července 2006. První předběžné výsledky ukazovaly na vítězství Obradora, těsně následovaného Calderónem. S dalším sčítáním se situace obrátila a Calderón se dostal na první místo. Obrador ovšem tento výsledek odmítl uznat a požadoval nové sčítání všech hlasů. Volební výsledek označil za podvod, kterého byl hlavním aktérem odstupující prezident Fox⁶. V této souvislosti podala PRD přes 152 stížností na průběh voleb. Pro svou podporu organizoval Obrador veřejné protesty a v průběhu léta 2006 ho v centru Mexico City podporovaly statisíce příznivců. Volební soud po prozkoumání stížností odmítl nařídit nové přepočítávání hlasů a výsledek označil za platný⁷ [Loeza, Prud'homme 2010: 444].

Prezidentem se stal panistický kandidát Felipe Calderón, který obdržel 35,9 % hlasů. S těsným odstupem 0,6 % skončil druhý López Obrador. Až třetí nejvyšší počet voličských hlasů obdržel kandidát PRI, Roberto Madrazo, se ziskem 22,2 % [Recursos Electorales en la internet 2013]. Druhý Obrador se ovšem se svou prohrou odmítal smířit a svolal „Národní

⁶ Fox měl dle Calderónových slov zneužít státní aparát a finance k prosazení kandidáta strany PAN. Rovněž veřejně vyjadřoval podporu Calderónovi, což bylo bráno jako nepřipustné ovlivňování voličů [Becerril 2006].

⁷ Ovšem přiznal také výskyt určitých neregulérností v průběhu volební kampaně, jako například agresivní kampaň v médiích, zasahování občanských organizací a prezidenta Foxe do kampaně. Tyto skutečnosti ale neměly podstatný vliv na výsledek voleb [Loeza, Prud'homme 2010: 444]

demokratický sněm⁸. Tato iniciativa však neměla výraznější odezvu ze strany oficiálních úřadů a nového prezidenta Calderóna. Postupně ztrácela svou podporu i mezi obyvateli a po několika měsících její požadavky zapadly úplně.

Výsledky voleb do Kongresu v podstatě kopírovaly výsledky prezidentských voleb. To znamenalo, že PAN vyhrála volby do Poslanecké sněmovny se ziskem 33,4 % volebních hlasů a první byla i v Senátu s 52 mandáty. Druhá v dolní komoře skončila koalice PRD s názvem Koalice pro dobro všech⁹ se ziskem 29 %. V Senátu získala tato koalice 36 mandátů. Ve volbách do Poslanecké sněmovny skončila těsně třetí Aliance pro Mexiko (PRI a PVEM) s 28,2 %, která obdržela 39 mandátů v Senátu [Recursos Electorales en la internet 2013]. Nový prezident Calderón měl díky těmto patovým výsledkům stejný problém jako jeho předchůdce Fox. Žádná strana a ani předvolební koalice nezískala většinu v Kongresu.

Volby 2009

Po třech letech Calderónovi vlády, tj. v roce 2009, se konaly volby do Kongresu. Ty mohly konečně přinést parlamentní většinu pro PAN, která by mohla prosazovat zákony bez ústupkům opozici, či malým stranám. Ovšem volby se konaly v atmosféře ekonomické krize, která na Mexiko dolehla nejrazantněji právě v roce 2009. Nepříliš povzbudivá byla také stoupající míra násilí v zemi. Na níž se výrazně podílel Calderón svým odlišným přístupem, když vyhlásil válku drogovým gangům a zapojil do boje armádu. Počet obětí a materiálních škod tím značně stoupl, ale ke zvýšení bezpečnosti země tato taktika nevedla [Menéndez, Slack 2008: 104].

Tyto okolnosti se promítly do výsledků kongresových voleb. V nichž jasně vyhrála PRI se ziskem 237 mandátů. Druhá PAN obdržela 143 mandátů a PRD pouze 71 mandátů, což pro ni znamenalo velký neúspěch¹⁰. U těchto voleb je nutné zmínit, že cca 5 % voličů, kteří přišli k urnám, vhodilo prázdný hlas. Jejich záměrem bylo ukázat, že nesouhlasí se třemi hlavními stranami a s nimi spojenou velkou mírou korupce [Grillo 2009].

Výsledky voleb znamenaly ztrátu relativní většiny PAN v dolní komoře, kde nyní dominovala PRI. PAN tak byla nucena ještě intenzivněji vyjednávat a spolupracovat s PRI, která jí mohla ve spojení s dalším subjektem (např. s PVEM) vetovat vládní návrhy. PRD přišla oproti předchozím volbám o značnou část svých mandátů hlavně na úkor PRI. Oslabení PRD ovšem pomohlo Calderónovi, protože PRD byla jeho nejhlasitějším kritikem a hlavní opozicí v Kongresu.

Volby 2012

Další prezidentské a kongresové volby byly vyhlášeny na červen 2012. Již od začátku bylo zřejmé, že šanci vyhrát mají znovu pouze kandidáti stran „velké trojky“. Předpovídal se tuhý boj o to, zda se vrátí k moci PRI, která vládla Mexiku většinu minulého století či kandidát PAN znevýhodněný vládou svých předchůdců v posledních dvou nepřilíh úspěšných funkčních obdobích. Nebo zda poprvé v historii naruší nadvládu PRI a PAN kandidát levicové PRD. U těchto voleb již platily volební reformy přijaté v roce 2007 a 2008, které stanovovaly pravi-

⁸ Tento sněm tvořili z drtivé většiny Obradorovi příznivci, kteří ho na svém sjezdu prohlásili za skutečného prezidenta. Plánoval také svou inauguraci do úřadu a změnu ústavy [Klesner 2007: 31].

⁹ Koalice, jejímiž členy byly kromě PRD také Strana práce a Shoda pro demokracii.

¹⁰ Do sněmovny se ještě dostala PVEM se ziskem 21 mandátů a koalice Zachraňme Mexiko (Strana práce a Konvergence), které obdržely 19 mandátů. Poslední stranou, která překročila 2% hranici pro vstup byla PANAL s devíti zástupci v Poslanecké sněmovně [Instituto Federal Electoral 2013].

dla týkající se financování stran, délky předvolební kampaně a i role televizí a rádií před volbami. V reálu dokázaly tyto reformy zkrátit délku předvolební kampaně, ale častá obvinění z nesrovnalostí finančních výdajů na kampaně a vlivu zájmových skupin a médií na výsledky voleb nevyřešily [Flores-Macías 2013: 130–131].

Svého prezidentského kandidáta již s předstihem oznámila koalice PRI a PVEM, která nominovala oblíbeného guvernéra státu, Mexiko Enriqua Peña Nietu. Ten získával sympatie nejenom svými politickými úspěchy, ale také manželstvím se známou herečkou z telenovel a reprezentativním vzhledem. Hnutí pro rozvoj (PRD, Strana práce, Občanské hnutí¹¹) nominovalo Andrése Manuela Lópeze Obradora, neúspěšného kandidáta z předchozích voleb. V těch byl jen velmi těsně poražen Calderónem a stal se hlasitým kritikem jeho vlády a nejvýraznější osobností v PRD i na levici [CNN México 2012].

Vítěz předchozích dvou prezidentských klání, strana PAN, nominovala poprvé v mexické historii ženu – Josefínu Vázquez Motu. Její kandidatura vyvolala značný zájem médií a částečně se jí podařilo odpoutat jejich pozornost od nepříznivé ekonomické a bezpečnostní situace, která eskalovala za vlády PAN.

Hlavními otázkami byly stejně jako v předchozích volbách ekonomika a bezpečnost. Peña Nieto a Vasquez Mota měli v těchto tématech podobný program. Slibovali liberalizaci ekonomiky, hlubší spolupráci s USA, otevření trhu pro zahraniční investory a částečný vstup soukromých investorů do státem vlastněné ropné společnosti – PEMEX. Velmi odlišnými návrhy se prezentoval Lopéz Obrador. Ten se sám označoval za skutečnou změnu oproti „pravicovým vládám“ PRI a PAN. Deklaroval, že se zaměří na chudé a vylepší dohody NAFTA ve prospěch mexické společnosti. Důrazně vystupoval proti vstupu investorů do PEMEXu a prosazoval snížení nákladů vlády a vymýcení korupce [Johnson 2013: 5–6; Lopéz Obrador 2012]. Z tohoto stručného představení programů hlavních kandidátů na mexického prezidenta je zřejmé, že Peña Nieto a Vasquez Mota prosazovali mírné směřování země doprava a Lopéz Obrador naopak doleva.

V otázce národní bezpečnosti prosazoval Peña Nieto zvýšení počtu jednotek federální policie. Vázquez Mota naopak slibovala pokračování Calderónovi bezpečnostní politiky a zapojení armády v boji proti drogovým kartelům. Program Lopéze Obradora prosazoval také spolupráci s armádou, ovšem pouze v omezené míře, jako tomu bylo před nástupem Calderónovi administrativy. Jako nástroj pro snížení a prevenci kriminality viděl hlavně sociální programy a růst pracovních míst v zemi [Flores-Macías 2013: 132–133].

Týden před volbami ukázaly volební průzkumy výrazný náskok Peña Nietu v rozpětí 7–20 %. Na rozdíl od prezidentské volby 2006 byl favorit předem známý. Všichni kandidáti navíc před volbami podepsali zdvořilostní dohodu, ve které se zavazovali k přijetí výsledků voleb. I Lopéz Obrador vyjádřil důvěru v IFE s tím, že tentokrát si už žádné pochybení či podvod dovolit nemohou [Flores-Macías 2013: 134].

Samotná volba se konala 1. července 2012 pod kontrolou zahraničních pozorovatelů z Organizace amerických států (OAS). Zajištěna byla i větší kontrola nad průběhem hlasování a sčítání, aby nedošlo k pochybám jako v prezidentské volbě 2006. IFE na základě sčítání vyhlásilo vítězem voleb Enrique Peña Nietu (PRI) se ziskem 38,2 % hlasů, následovaným Andrésem Manuelem Lópezem Obradorem (PRD) s 31,6 % hlasů. Josefína Vázquez Mota (PAN) obdržela 25,4 % a nedokázala tak navázat na dvě období panistických prezidentů.

Dominanci tří největších stran skončily i volby do Kongresu. Z 500 míst v Poslanecké sněmovně PRI získala 207, PAN 114 a PRD 100 míst. Z toho vyplývá, že PRI nezískala nad-

¹¹ *Movimiento Ciudadano*

poloviční většinu mandátů v dolní komoře, k níž by jí nepomohlo ani 34 křesel PVEM¹², se kterou byla ve volební koalici. Volby do Senátu prakticky kopírovaly výsledky z Poslanecké sněmovny. PRI získala 52 křesel ze 128 možných, PAN 38, PRD 22 a PVEM 9¹³. Ani v Senátu tedy PRI neměla nadpoloviční většinu, která je potřebná pro přijetí legislativy bez podpory opozice. Je tedy zřejmé, že se Peña Nieto bude první tři roky ve své funkci potýkat se stejnými problémy jako jeho předchůdci z PAN.

„Opět druhý“ López Obrador nedodržel svůj předvolební slib a zpochybňoval činnost IFE při volbách. IFE se snažil reagovat na jeho připomínky a provedl částečný přepočítání hlasů. Ten potvrdil prvotní výsledky a určil prezidentem Peña Nieto. V reakci na nedostatečnou podporu PRD pro svůj protest oznámil v září 2012 López Obrador, že opouští PRD a zakládá hnutí MORENA (*Movimiento Regeneración Nacional*). Jádrem této strany mělo být v jeho podporovateli, kteří by mu pomohli s kandidaturou do prezidentských voleb konaných v roce 2018 [Johnson 2013: 8–9].

Příčiny proměny volebních preferencí mexického obyvatelstva

Ekonomické faktory

Úspěšnost vlády ovlivňují z velké části hospodářské výsledky země a ukazatel růstu HDP. Z volebních zisků jednotlivých politických stran v Mexiku lze poměrně dobře vyčíst, jak si země ekonomicky vedla v poslední dekádě a zda si tak vládnoucí strana udrží svou převahu či nikoli a k moci se dostane opozice. V tomto případě je možné použít i další ukazatele jako HNP nebo čistý roční příjem na obyvatele, ale pro ukázkou kondice ekonomiky je růst HDP dostačující. Neméně důležité je i subjektivní hodnocení ekonomické situace samotnými Mexičany.

Před volbami 2000 v Mexiku ještě doznívala hospodářská recese z 80. let. Do té doby vládla zemi téměř výhradně PRI, a proto jí byla tato ekonomická situace dávana za vinu. U voleb 2000 se tedy hodnotila vláda PRI a řešila se otázka jejího pokračování. Většina voličů se rozhodla pro změnu a prezidentem se stal Vicente Fox ze strany PAN. V souběžných volbách do Kongresu ovšem PAN nedokázala získat většinu a projevil se její slabý mandát. Ten znemožňoval vládu PAN bez spolupráce s PRI či PRD. Z čehož do jisté míry pramenil i výsledek v následujících volbách (2003) do Poslanecké sněmovny. PAN totiž neměla dostatečnou sílu prosadit své ekonomické reformy, které PRI blokovala. Bez těchto reforem začalo mexické hospodářství na konci roku 2001 stagnovat a o rok později dosáhlo jen nepatrného růstu. Obyvatelstvo značně pociťovalo stagnaci ekonomiky a v roce 2002 hodnotilo 49 % obyvatel ekonomickou situaci jako špatnou, či velmi špatnou. O rok později toto číslo stoupl na 52 % obyvatel¹⁴. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2003 tak přinesly ztrátu křesel PAN a nárůst hlavních opozičních stran PRI a PRD. Tím se ještě ztížila pozice prezidenta Foxe v druhé polovině jeho šestiletého mandátu.

V té se PAN i nadále snažila prosazovat neoliberalní hospodářskou politiku, která by měla negativní dopad především na nejchudší. Hospodářství se ovšem, i díky neoliberalním

¹² Dalšími subjekty, které se dostaly do Poslanecké sněmovny byla PT s 19, MC s 16 a PANAL s 10 posty. [Instituto Federal Electoral 2013]

¹³ V Senátu navíc usedla PT se 4 křesly, PANAL se 2 a MC s 1 mandátem.

¹⁴ Latinobarometro.org 2000–2011; The Latin American Public Opinion Project – Vanderbilt University (LA-POP) 2012

reformám, začalo probouzet a HDP v roce 2006 již dosahovalo téměř 5 % růstu. Tato skutečnost se odrazila i na náladě obyvatel a ekonomickou situaci označovalo za špatnou v tomto roce již pouze 39 % obyvatel. Naopak 20 % ji hodnotilo jako dobrou až velmi dobrou, což byl významný pokrok oproti předchozím letům. Zlepšení hospodářských výsledků bylo patrné i na výsledcích voleb 2006. PAN uhájila prezidentský post těsně před PRD a prezidentem se stal Felipe Calderón. S podobně hubeným náskokem vyhrála PAN i volby do Poslanecké sněmovny a Senátu, kde zvítězila s náskokem jen několika mandátů před koalicemi PRD a PRI. Tyto výsledky lze připsat hlavně zlepšené hospodářské situaci. Na stranu PAN se tak přiklonili voliči se středními a vyššími příjmy. Zatímco většina z řad ekonomicky nespokojených dala svůj hlas Lopézi Obradorovi z „protestní“ PRD. Ten svými silnými levicovými předvolebními prohlášeními odradil značnou část středněpříjmových voličů, kteří ho vnímali jako příliš velké riziko pro další růst země [Singer 2006: 2–4].

Calderón přebíral Mexiko za příznivé ekonomické situace, což se ovšem brzy změnilo. Již v roce 2007 přestávala mexická ekonomika růst z důvodu negativního vlivu zvyšování cen ropy. Na zemi také začala působit globální ekonomická krize, s vrcholem v roce 2009, kdy se mexické HDP dostalo do záporných hodnot a to -4,7 %. Ekonomická krize se samozřejmě odrazila i na zaměstnanosti a zisku PAN ve volbách do Poslanecké sněmovny 2009. V těchto volbách přesvědčivě vyhrála PRI před druhou PAN a třetí PRD. Calderón tak opět nezískal většinu v Kongresu. V roce 2010 se znovu nastartoval ekonomický růst, ovšem už se nedařilo snižovat počty nezaměstnaných, které se dostaly na 12 % v roce 2010 [Wood 2012: 1–4]. Na značnou část populace také dolehla chudoba, která se v roce 2010 dotýkala 52 milionů Mexičanů (46,2 % obyvatel země). Mexické HDP sice poté rostlo až do konce Calderónova funkčního období, ale už se mu nepodařilo zlepšit vnímání téměř poloviny (48 %) obyvatel, kteří považovali ekonomickou situaci za špatnou a velmi špatnou.

V této situaci se konaly volby 2012, ve kterých si obyvatelé zvolili návrat kandidáta PRI, Enriqua Peña Niete. Ten vyhrál poměrně jasně nad Lopézem Obradorem z PRD. Vasquéz Mota nominovaná PAN dopltila na nelichotivou ekonomickou situaci, za kterou se vina svalovala na její stranu. PRI vyhrála i volby do Poslanecké sněmovny a Senátu, kde ale nezískala většinu. Je tedy pravděpodobné, že se Peña Nieto bude při prosazování svého programu potýkat se stejnými problémy jako předchozí prezidenti za PAN.

Vnitřní bezpečnost

Největší středoamerický stát se na počátku 21. století potýkal s výrazným nárůstem vražd a kriminality, většinou spojeným s drogovým obchodem. Mexiko má totiž geostrategickou polohu a hranici se Spojenými státy, což z něj činí nejenom zemi drogově produkční, ale i důležitý tranzitní a distribuční bod. Mexické vlády se snaží tento problém potírat, ale příjmy z drog jsou tak vysoké, že s nimi lze jen velmi těžko účinně bojovat. V mnoha případech se na výplatní pásku drogových kartelů dostávají také státní úředníci, takže stoupá i korupce ve státní správě.

Ve volbách 2000 ještě nehrála bezpečnostní a drogová problematika významnější roli, protože za vlády PRI se jí dařilo poměrně úspěšně marginalizovat. Násilí samozřejmě existovalo, ale v menší míře než za pozdější vlády prezidentů PAN. Také média byla do velké míry v područí PRI, která rozhodovala jejich obsahu a zapříčinila nízkou informovanost v oblasti násilí a drogové kriminality. Pro PRI bylo větším problémem obecné povědomí o vysoké míře korupce, která zde zakořenila za její vlády.

Po nástupu do funkce si dal prezident Fox za cíl bojovat s korupcí a organizovaným

zločinem. Tím byly myšleny zejména drogové kartely a s nimi spojené vraždy, únosy a jiné kriminální činnosti. Násilí mezi drogovými kartely však krátce po jeho zvolení prudce stoupl¹⁵. Pro kontrolu státní správy zřídil Vládní protikorupční komisi, které dal za úkol bojovat proti netransparentnosti a korupčnímu jednání na lokální, regionální i vládní úrovni. V této oblasti ovšem také narážel na absenci vládní většiny v Kongresu, čímž byly jeho možnosti na prosazení legislativních a systémových změn jen velmi omezené [Shelley 2001: 213–214].

Neúspěšný boj proti drogovým kartelům a korupci se odrazil i na ztrátě pozic PAN v Poslanecké sněmovně po volbách 2003. Situace se navíc v druhé polovině Foxova funkčního období ještě zhoršila. Nízké platy státních úředníků a obrovské sumy peněz v obchodu s drogami byly úrodnou půdou pro další růst korupce¹⁶. Nepolevoval ani obchod s drogami a tak byl prezident nucen přehodnotit svoji strategii a zapojit do boje armádu. Tomuto kroku se dříve vyhýbal, ale na nátlak vlády USA a zhoršující se bezpečnostní situaci povolil militarizaci boje a zásahy armády proti drogovým kartelům. Dle autorů Menéndeze a Slacka chybělo Foxově vládě výraznější zaměření a propracovaná strategie na boj proti obchodu s drogami [Menéndez, Slack 2008: 103–104].

I přes Foxovy neúspěchy v boji proti kriminalitě a korupci dokázal v prezidentských volbách 2006 zvítězit jeho stranický kolega Felipe Calderón. Ten před volbami deklaroval větší zaměření na kriminalitu a vymýcení *narcotráficos* armádní silou. Ze všech favorizovaných kandidátů kladl největší důraz na toto téma, což mu v době stoupajícího násilí zajistilo značnou popularitu. Po nástupu do funkce vyhlásil drogovým kartelům boj. Do akce povolal až na 50 000 vojáků, které posílal do nejproblematičtějších oblastí [Menéndez, Slack 2008: 104]. Calderón si uvědomoval, že většina vývozu drog směřuje na území USA, odkud drogovým kartelům přitéká nejvíce prostředků. Začal tedy také jednat s prezidentem USA Bushem o spolupráci v oblasti potírání drogové kriminality¹⁷. Výsledkem tvrdých střetů mezi státními složkami a ozbrojenci v obydlených oblastech byl ovšem nárůst násilí a přes deset tisíc mrtvých, pohřešovaných a vysídlených osob [Yeh 2012: 237].

Špatná bezpečnostní situace byla jedním z faktorů, díky kterým ztratila PAN v roce 2009 část svých mandátů v dolní komoře. Posílala naopak PRI, která se odvolávala na období své vlády, kdy byly mnohem menší problémy s kriminalitou a *narcotráficos*. Bezpečnostní situace se nadále horšila a velký podíl na tom měla i Calderónova strategie zapojení armády do války proti drogám. V roce 2007, kdy tuto strategii vyhlásil, bylo ročně zabito v souvislosti s drogami 8 867 občanů. V roce 2011 se toto číslo zvedlo téměř trojnásobně na 27 199 [Alonso 2013]. To se projevilo i v dalších prezidentských volbách, ve kterých dominoval Peña Nieto z PRI. Ten slíbil uklidnit bezpečnostní situaci v zemi za pomoci zvýšení počtu federálních policejních jednotek a opuštění strategie drogové války. Voliči mu důvěřovali i proto, že za vlády PRI bylo méně mrtvých a situace v zemi nebyla vyhrocená.

Ideologická sebeidentifikace obyvatel

Ideologická sebeidentifikace je další z faktorů, který ovlivňuje výsledek voleb. Tento faktor je ovšem velmi problematický z důvodu možných změn směřování stran v průběhu času. Ojedinelé nejsou ani případy, kdy se strana svými výroky a programem vzdaluje od závazků

¹⁵ Například ve státu Sinaloa v období od začátku listopadu 2000 do 8. ledna 2001 bylo spácháno 79 vražd v souvislosti s obchodem s drogami [Shelley 2001: 214].

¹⁶ Celkem 67 % obyvatel Mexika uvedlo, že se v roce 2004 setkala s korupcí [Buendía, Toledo 2004].

¹⁷ Vznikla tak tzv. Meridská iniciativa, což byl společný plán Calderónovi a Bushovi Administrativy, který měl Mexiku přinést až 1,4 miliardy dolarů na protidrogovou politiku [Yeh 2012: 235–236].

ve svých stanovách. To může vést k ideologické zmatenosti a špatnému výkladu některých kroků a prohlášení strany. Svou roli hrají samozřejmě i sympatie voličů, kteří volí strany bez ohledu na jejich ideologii.

Před rokem 2000 byly mexické volby často pouze potvrzením legitimacy režimu PRI. Ta byla dominantní stranou a koncentrovala v sobě témata celé pravolevé škály. V 80. a 90. letech byla vnitřními i vnějšími tlaky donucena k demokratizačním krokům, které konečně dávaly šanci i opozici. V této době se PAN prezentovala jako umírněná opozice k dominantní PRI, přičemž PRD byla jejím hlasitým kritikem. Při pravolevém rozlišení pak můžeme PRI označit za pravicovou stranu, PAN za její středopravou alternativu a PRD nejsilnější levicový subjekt v Mexiku [McCann, Lawson 2003: 66].

Volby 2000 ukázaly, že Mexičané si přejí změnu ve vedení země. Na tuto situaci dokázala nejlépe zareagovat PAN, která se poprvé prezentovala jako středolevá alternativa PRI, což se vzhledem k neuspokojivé situaci po této „doprava nakloněné“ vládě, ukázalo jako vítězný tah. Prezidentem se tak stal kandidát PAN, Vicente Fox. Další z uchazečů Cuauhtémoc Cardenas (PRD) se prezentoval jako levicová volba a Francisco Labastida (PRI) se snažil odpoutat od „staré PRI“ a být středovým kandidátem [Klesner 2001: 109–110]. V těchto volbách byl průměr sebeurčení mexického obyvatelstva na hodnotě 5,5¹⁸ (hodnota 1 znamená absolutní levice, hodnota 10 absolutní pravice). Z toho vyplývá, že pro voliče tedy nebyla výrazně určující ideologie stran a obyvatelstvo inklinovalo spíše ke středu. Ukázala se tak spíše poptávka po změně. Po 3 letech vlády PAN se konaly volby do Poslanecké sněmovny, ve kterých ztratila PAN část svých mandátů a na její úkor posílily PRD a PRI. Ve období od roku 2000 do roku 2003 bylo sebeurčení obyvatel Mexika mezi 5,3 až 5,9 (hodnota 1 znamená absolutní levice, hodnota 10 absolutní pravice). Strany sledovaly tyto trendy, a proto se PRI a PAN zaměřovaly spíše na voliče středové a PRD na voliče levicové [Camp 2006: 8–9].

Další prezidentské volby (2006) určily, že se prezidentem stane znovu kandidát PAN, Felipe Calderón. Mexičtí voliči se stejně jako v předchozích volbách inklinovali ke středovým hodnotám na pravolevé škále. Z toho lze vyčíst, že silná předvolební levicová hesla Lopéze Obradora odradila značnou část umírněných voličů, kteří ho vnímali jako riziko pro další růst země [Singer 2006: 2–4]. Lze tedy předpokládat, že preferovali strany s ideologicky nepřilíživými názory. To posilovalo preference PRI a PAN, které se pohybovaly okolo středu s mírným příklonem (PAN) na pravici. Což PAN v době ekonomického růstu posilovalo preference. V období do dalších voleb do Poslanecké sněmovny, tedy 2006 a 2009, byla průměrná hodnota ideologického sebeurčení obyvatelstva na pravolevé škále mezi 5,5 až 5,9 (hodnota 1 znamená absolutní levice, hodnota 10 absolutní pravice). Volby 2009 pak vyhrála poměrně jasně PRI, před PAN a PRD. Směřování stran se dle jejich programů v tomto meziobdobí příliš nezměnilo a to platí i o ideologickém smýšlení obyvatelstva. Výsledky voleb lze tedy spíše vysvětlit značnou ekonomickou krizí země, se kterou se PAN a Calderón nedokázali úspěšně vypořádat.

V roce 2012 se prezidentem stal kandidát PRI, Enrique Peña Nieto. Ve sledovaném období před volbami se obyvatelstvo uvádělo sebeurčení podobně jako doposud, když hodnoty oscilovaly mezi 5,4 – 5,7 (hodnota 1 znamená absolutní levice, hodnota 10 absolutní pravice). Z toho vyplývá, že nelze jednoznačně určit, zda měly ideologické preference výraznější dopad na výsledek voleb.

¹⁸ Zdroj dostupný přes webový portál Latinobarometro.org 2000–2011

Ne/spokojenost s vládou

Další ze zkoumaných proměnných je otázka spokojenosti s vládou. Je zřejmé, že ji výrazně ovlivňují předchozí i jiné proměnné jako ekonomická a bezpečnostní situace v zemi, míra korupce, zahraniční vztahy, otázka lidských práv v zemi a mnoho dalších. Proto je důležité znát nejenom procentuelní vyjádření zda jsou obyvatelé spokojeni s vládou, ale také dobový a událostní kontext těchto hodnot, který je popsán výše v textu.

V prezidentských volbách 2000 zvítězil po dlouhé nadvládě PRI Vicente Fox ze strany PAN. Pro výsledek voleb byl důležitý svobodný přístup k informacím a nezávislá média, což v Mexiku dříve neplatilo. Mexičané tak poprvé mohli objektivně zhodnotit vládu PRI. Té v roce 2000 nevěřilo vůbec či málo 80 % obyvatel země. Hlavní Foxova zbraň, tak byla negativní kampaň proti PRI a 66 % jeho voličů uvedlo jako důvod své volby, že Fox pro ně představoval změnu.

Po svém nástupu do funkce musel Fox řešit ekonomické problémy, přebujelou korupci a zhoršující se míru násilí v zemi. V těchto otázkách se mu příliš nedařilo a v roce 2002 a 2003 mělo nízkou či žádnou důvěru ve vládu 80 %, respektive 76 % obyvatel. Ve volbách do Poslanecké sněmovny 2003 se projevila tato skutečnost a PAN ztratila křesla na úkor opozičních stran. Zlepšená ekonomická situace v dalších letech přinesla PAN reálnou možnost na znovuzískání prezidentského postu v roce 2006. Nezabránil tomu ani neúčinný boj proti drogovým kartelům, občasné vládní skandály a neschopnost řešit korupci a klientelismus ve státní sféře.

Prezidentem se stal Felipe Calderón nominovaný PAN. López Obrador porazil sice jen těsným výsledkem, ale ukázalo se, že důvěra ve vládu je důležitým faktorem při volbách. Ve volebním roce 2006 mělo průměrnou či velkou důvěru ve vládu 47 % obyvatel. To bylo největší číslo za dobu vlády PAN. Po Calderónově nástupu do funkce začala postupně mexická ekonomika stagnovat, až se v roce 2009 dostalo HDP do záporných čísel. Podobně nelichotivá byla i situace v otázce vnitřní bezpečnosti a ani v dalších otázkách si jeho administrativa nepočínala příliš úspěšně. Calderónově vládě nevěřilo v roce 2009 téměř 66 % obyvatelstva, což potvrdily i výsledky voleb do Poslanecké sněmovny, které s přehledem ovládla opoziční PRI.

V dalších letech se začala mexická ekonomika probouzet, avšak přetrvávala vysoká nezaměstnanost a boj s drogovými kartely. Pokračovala tak nespokojenost Mexičanů s Calderónovou vládou, které v roce 2011 vyjádřilo nízkou důvěru či nedůvěru celých 68 % obyvatelstva. To prokázaly i Prezidentské volby v roce 2012. V těch přesvědčivě vyhrál Peña Nieto z PRI před Lópezem Obradorem z PRD. Podobně dopadly i volby do Kongresu, kde PAN obdržela pouze 114 míst v Poslanecké sněmovně a 38 v Senátu.

Ne/transformace PRI

Transformace PRI je velmi důležitý faktor, který může pomoci objasnit volební zisky této strany i její návrat k moci. PRI byla v roce 2000 nucena, po více než 70 letech své vlády, jít do opozice a ztratila nejdůležitější politický post v Mexiku, tj. prezidenta. Strana byla nucena udělat změny ve své struktuře, způsobu nominace kandidátů a decentralizovat rozhodovací procesy. Tato proměnná se zaměřuje na změny uvnitř PRI v komparaci s volebními zisky.

Již před ztrátou prezidentského úřadu v roce 2000 si lze všimnout začínající proměny PRI spojené s uvolněním politické situace v zemi. Uvnitř strany byl například definitivně pohřben neformální institut *dedazo*, který umožňoval prezidentům z PRI vybírat si své nástupce. O významnějších změnách uvnitř strany a o její transformaci však můžeme hovořit

až po roce 2000, v souvislosti se změnami ve struktuře a způsobu výběru kandidátů. PRI, která byla poprvé za svou existenci v opozici prezidentovi, si hledala svou novou tvář a byla vnitřně rozdělená [Langston 2006: 398–410]. Změnil se způsob nominace kandidátů PRI do guvernérských a kongresových voleb. Začaly se tenčit vazby na centrum a PRI se decentralizovala. Politici více dbali na regionální specifika a potřeby a neplnili pouze požadavky vedení strany. Tyto změny by nebyly možné bez volebních ztrát strany ve volbách 2000. Je ovšem nutno dodat, že reformy byly pozvolné, a proto i v dalších volbách mělo poslední slovo při obsazování kandidátů předsednictvo strany [Castro 2011: 83–84].

I přes opoziční postavení dokázala PRI ovlivňovat chod země a vláda s ní byla nucena jednat o svých návrzích. Pro mexické voliče byla důležité, že se korupční skandály nevyhnuly ani nové vládě. To ubíralo argumenty kritikům PRI. Strana z tohoto postavení těžila již ve volbách do Poslanecké sněmovny 2003, kdy získala nejvyšší počet mandátů. I nadále tak využívala svou převahu ve sněmovně a blokovala důležité zákony předkládané PAN, které si dávaly za cíl oslabit struktury vytvořené za vlád PRI a snížit možnosti klientelismu a omezit vliv stranických šéfů na hlasování poslanců.

I přes postupnou obměnu členů vedení se PRI plně nedecentralizovala. V mnoha státech Mexické federace řadoví členové PRI nepocítili změnu poměrů ve straně a vládli tam stejní politici jako dříve. Ti byli také v mnoha případech napojeni na organizovaný zločin a klientelistické sítě tak zůstaly nenarušené. Oslabením moci prezidenta naopak získali více moci guvernéri států federace, kterých bylo nejvíce z PRI. S větší politickou mocí souvisely i větší příjmy jednotlivých států, o kterých rozhodovali guvernéri. PRI tak i přes ztrátu prezidentského úřadu posilovala svoji moc.

Ve volbách 2006 se PRI ještě nedokázala plně oprostít od působení strany před rokem 2000 a v prezidentských i sněmovních volbách se umístila až na třetím místě. Výhodou pro ni však bylo, že žádná ze stran nezískala většinu a neutvořila se ani většinová koalice. PRI tak zůstávala důležitým jazýčkem na vahách pro směřování Mexika. V roce 2009 pak díky zhoršení bezpečnostní a ekonomické situace dokázala vyhrát ve volbách do Poslanecké sněmovny, kde získala suverénně nejvíc mandátů. V její prospěch také hovořilo devět let působení v opozici a posilování na úrovních států federace. Při dalších prezidentských volbách v roce 2012 získala již PRI vítězství a novou hlavou státu se stal její kandidát Enrique Peña Nieto. Ten zaujal voliče svým odlišným vzhledem a vystupováním v kontrastu s předchozími kádry PRI. Pro mladou generaci byl představitelem nové PRI, která se poučila ze svých chyb. Důležité pro jeho vítězství byla i převaha PRI v médiích¹⁹. Rovný přístup v médiích měl řešit zákon z roku 2007 – 2008, ale v praxi nebyl příliš účinný. Stranu podporoval Emilio Azcarraga, majitel skupiny *Televisa*, pod kterou spadají jedny z nejvíce sledovaných televizních stanicí. Její pomoc spočívala v nedostatečném informování občanů o oponentech PRI, zvýhodňování PRI a nepřímém ovlivňování předvolebních debat.

Proti úplné transformaci PRI v demokratickou stranu hovoří skutečnost, že strana často chrání své členy před korupčními skandály a někdy je dokonce staví vysoko v kandidátkách. To je důležité například pro pozdější imunitu. Objevují se i podezření na kupčení s volebními hlasy PRI, jako naposledy před volbami 2012 [Flores-Macías 2013: 135–139].

¹⁹ Mexiko je Giovannim Sartorim považováno za teledemokracii. Většina obyvatel čerpá informace téměř výhradně z televizních programů. Z toho vyplývá, že kdo má převahu v médiích, ten bude pravděpodobných vítězem voleb [Sartori 2012].

Závěr

Práce zkoumala, jakým způsobem se měnily volební preference mexických obyvatel od roku 2000 do 2012. Toto období bylo ohraničené koncem PRI v prezidentském úřadu v roce 2000 a jejím opětovným nástupem po dvou šestiletých prezidentských obdobích strany PAN. Největší důraz je kladen na prezidentskou volbu, protože hlava státu má v mexickém politickém systému zásadní roli a z velké části určuje směřování země. Ovšem i prezident potřebuje podporu legislativy, ve které PAN nedokázala získat většinu za celých dvanáct let vlády jejích prezidentů. Proto nemohla plně prosazovat svůj program a byla nucena přizpůsobovat se návrhům opozice.

Z této studie vyplývá několik závěrů, které odpovídají na otázky položené v úvodu. První z nich je, zda za návratem PRI nestojí nepovedené účinkování PAN v prezidentském úřadu. Odpověď je v tomto případě zřejmá, protože zejména v druhém prezidentském období strany PAN se Mexiko potýkalo s mnoha problémy, kterým vláda nedovedla účinně čelit. Ať to již byla neuspokojivá hospodářská situace, tak neúčinný postup v boji proti drogové kriminalitě a násilí. V tomto případě je nutné dodat, že PAN neměla po celou dobu své vlády většinu v Kongresu, což jí neumožnilo provádět svou politiku a ostatní strany jí blokovaly důležité reformy. V roce 2006 i 2012 byla nespokojenost s vládou téměř 70 %, ale v roce 2012 již PAN nedokázala své působení obhájit a převaha „znovuzrozené“ PRI se jasně ukázala.

Za druhé si práce klade v úvodu otázku, zda změnila PRI svou strukturu a image před veřejností v době, kdy byla v opozici vůči prezidentskému úřadu. PRI se dokázala až překvapivě rychle vrátit do prezidentského křesla a mohlo za to hlavně udržení si vlivu na důležitých postech, například guvernérských, ve velkých státních společnostech a ve státní mocenské struktuře. Změnil se způsob výběru kandidátů do důležitých pozic ve státní správě, ale o zcela demokratickém způsobu nominací ještě nelze hovořit. V některých mexických státech si PRI po celou dobu udržovala svůj vliv a neztratila vysokou podporu obyvatelstva. Vláda PAN nedokázala příliš narušit klientelistickou síť PRI, což jí velmi ztěžovalo vládu země. PRI se dokázala prezentovat jako strana očištěná od korupčníků a Peña Nieto symbolizoval tuto novou moderní tvář PRI.

Třetí otázkou bylo, zda za návratem PRI k moci nestojí kulminace násilí spojeného s drogovou problematikou a neuspokojivé hospodářské výsledky PAN. Drogová problematika hrála významnou roli v prezidentských volbách 2006 a 2012, kdy se začala zhoršovat. Panistický prezident Calderón na ni ve volbách 2006 kladl velký důraz, ale v praxi se jeho boj se zapojením armády neosvědčil. Naopak se situace ještě zhoršila a počet mrtvých vzrostl. V dalším prezidentském klání to již možná byla nejdůležitější problematika. Nejlépe si v ní vedla PRI a Peña Nieto, kteří dokázali Mexičany přesvědčit, že situaci uklidní a násilí nebude eskalovat. V ekonomické oblasti měla PRI podobnou roli, protože vlády PAN se sice mohly prezentovat ekonomickým růstem po celé své období (kromě tvrdé recese v roce 2009), ale tento růst byl na území Mexika velmi nerovnoměrný. Chudých obyvatel země přibývalo a s ekonomickou politikou PAN nesouhlasilo v posledních letech Calderónovy vlády více než 40 % obyvatel. PRI a i PRD této nespokojenosti využívaly ve svých volebních kampaních. PRD se ovšem svou výraznou levicovou rétorikou dostala daleko od středových pozic a ztratila tím některé voliče. Prezidentem se tak v roce 2012 stal kandidát PRI, která byla blíže středu, ale i tak dovedla aktivně oslovovat nejchudší vrstvy.

Na otázku, proč se do popředí nedostala a prezidentský úřad nevyhrála PRD, je již částečně odpovězeno výše v textu. Svou výraznou levicovou rétorikou nedokázala oslovit

středové voliče, kterých je podle průzkumů v Mexiku nejvíce. V roce 2000 ještě neměla dostatečnou podporu a členskou základnu, aby mohla pomýšlet na zisk prezidentského křesla. V dalších šesti letech ovšem významně posílila a získala i důležité posty ve státní správě, jako post starosty Mexico City. Ve volbách 2006 pak těsně o 0,6 % hlasů prohrál kandidát PRD Lopéz Obrador s Calderónem. Následný protest, který vyvolal Obradorův nesouhlas se těsnou prohrou a jeho demonstrativní jmenování prezidentem určitě nepomohl budoucí oblíbě PRD. Strana i její kandidát poté začali být obviňováni, že neuznávají demokratické výsledky voleb. Ve volbách 2012 kandidoval Lopéz Obrador, ale prohrál již výrazněji. Po těchto volbách oznámil svůj odchod z PRD, kvůli nedostatečně podpoře jeho kandidatury a protestů. Pro PRD se tak uvolnila cesta zpět k levému politickému středu, ale je otázkou, zda už toto místo není plně zabrané ostatními subjekty.

Výzkum volebních preferencí mexického obyvatelstva je téma velmi zajímavé a díky jedinečnému prostředí stabilních hlavních politických stran také přínosné pro politické vědy. Toto téma jistě není vyčerpáno a dalšími možnými směry výzkumu by mohlo být zkoumání vlivu zastoupení politických stran v médiích na výsledky voleb v Mexiku. K dalšímu bádání by také byla vhodná obsahová a strukturální analýza výstupů jednotlivých politiků v médiích a jejich případné proměny ovlivněné novými volebními zákony.

LITERATURA:

- BUENDÍA, José; Toledo, Alejandro. (2004). *The Political Culture of Democracy in Mexico, 2004: Mexico in Times of Electoral Competition. A Study of the Latin American Public Opinion project (LAPOP)*.
- BRINEGAR, A.; MORGERNSTERN, S.; NIELSON, D. (2006). *The PRI's Choice : Balancing Democratic Reform and its Own Salvation*. *Party Politics*, 12, č. 1, 77–97.
- CAMP, Roderic. (2003). *Mexican attitudes toward democracy and Vicente Fox's victory in 2000*. in Chappell, Lawson a Jorge, Domínguez (eds.), *Mexico's Pivotal Democratic Elections: Campaign Effects and the Presidential Race of 2000*. Stanford: Stanford University Press. 2007 *Politics in Mexico: The Democratic Consolidation*. New York: Oxford University Press, 25–41.
- CASANOVA, Gonzáles, Pablo. (2006). *El Estado y los Partidos Políticos en México*. Mexico, Ciudad de Mexico: Edición Sera.
- CURZIO, Leonardo. (2006). *Elecciones de la discordia*. En: Buendía, José; Cantú, Mária, Elena; Vianella, Cordóva, Lorenzo et al. 2006. *Elecciones Inéditas 2006: La democracia a prueba*. México, Ciudad de México: Tlalnepantla, s. 37–62.
- DOMÍNGUEZ, I., Jorge; LAWSON Chappell. (2004). *Mexico's Pivotal Democratic Election: Candidates, Voters, and the Presidential Campaign of 2000*. Stanford, California: Stanford University Press.
- FERNÁNDEZ, M., José; SALAZAR Slack, A., M. (2008). *El enemigo en casa: Drogas y narcome-nudeo en México*. Mexico, Ciudad de Mexico: Santillana Ediciones Generales.
- JOHNSON, Stephen. (2013). *Mexico's 2012 Elections: From Uncertainty to a Pact for Progress*. Center For Strategic and International Studies, 1–20.
- KLESNER, Joseph. (1998). *An Electoral Route to Democracy? Mexico's Transition in Comparative Perspective*. *Comparative Politics*, 30, č. 4, 477–497.

- KLESNER, Joseph. (2001). *The End of Mexico's One-Party Regime*. Political Science and Politics, Vol. 34, č. 1, 107–114.
- KLESNER, Joseph. (2007). The 2006 Mexican Elections: Manifestation of a Divided Society? Political Science and Politics, Leden 2007, 27–32.
- LANGSTON, Joy. (2006). *The changing Party of the Institutional Revolution: Electoral Competition and Decentralized Candidate Selection*. Party Politics, 12, č. 3, s. 395–413.
- LOAEZA, S.; PRUD'HOMME, J.-F. (2010). Los grandes problemas de México. México, D.F.: El Colegio de México.
- MACÍAS, F., G. (2013). Mexico's 2012 Elections: The Return of the PRI. Journal of Democracy, vol. 24, č. 1, 128–141.
- MAGALONI, B. (2006). *Voting for Autocracy: Hegemonic Party Survival and Its Demise in Mexico*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MCCANN, J.; LAWSON Ch. (2003). *An Electorate Adrift? Public Opinion and the Quality of Democracy in Mexico*. Latin American Research Review, Vol. 38, č. 3, 60–81.
- PECÁKOVÁ, J. (2006). *Volby v Mexiku 2006*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. Diplomová práce.
- MĚŠŤÁNKOVÁ, P. (2009). *Přechod k demokracii v Mexiku*. Iuridicum Olomoucense. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- MORENO, A. (2003). *El votante mexicano: democracia, actitudes políticas y conducta electoral*. México, Ciudad de México: Fondo de Cultura Económica
- RUÍZ, VALLES, R., M. (2009). *El 2. De Julio 2006*. México, Pachuca, Hidalgo: Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo, 2009.
- SANCHÉZ, de la V., R. (2012). Lo bueno, lo malo y lo feo ¿Cómo le fue al sector empresarial en el sexenio de Felipe Calderón? In: *Sexenio en perspectiva – Análisis Académico del gobierno de Felipe Calderón*. Ed. Brenda Macías Sánchez. México Ciudad de México.: Universidad Iberoamericana, 49–55.
- SHELLEY, L. (2001). Corruption and Organized Crime in Mexico in the Post-PRI Transition. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 17, 213–231.
- SHIRK, A., D. (2005). *Mexico's new politics: The PAN and the democratic Change*. Lynne Rienner Publishers. ISBN 1-58826-270-7
- WUHS, S. (2013). *Inclusion and its moderating effects on ideas, interests and institutions: Mexico's Partido Acción Nacional*. Party Politics, 19, 2, 187–209.
- YEH, S. (2012). Is an International Treaty Needed to Fight Corruption and the Narco-Insurgency in Mexico? *International Criminal Justice Review* 2012, č. 22. 233–238.

Internetové zdroje:

- ALONSO, E., O. (2013). La guerra de Calderón contra el narco, causa del alza en la violencia y homicidios. *La Jornada*. 5. února 2013. [Online, cit. 2014-04-05] Dostupné z WWW: <http://www.jornada.unam.mx/2013/02/05/politica/016n1pol>
- BANCO MUNDIAL. Dostupné z WWW: <http://www.datos.bancomundial.org>
- BECERRIL, A. (2006). *Operaron el fraude Gordillo, Panal y PAN, acusa la coalición*. *La Jornada*, 29. Července 2006. [Online, cit. 2014-05-12] Dostupné z WWW: <http://www.jornada.unam.mx/2006/07/29/index.php?section=politica&article=003n1pol> (12. 5. 2014)
- BECERRIL, A. (2011). Los presidenciables 2012: Enrique Peña Nieto. *Excelsior*. 17.2.2011. [Online, cit. 2014-05-05] Dostupné z WWW: <http://www.excelsior.com.mx/node/715044>

- CAMP, R. (2006). *Democracy Redux: Mexico's Voters and the 2006 Presidential Race*. The Mexico Panel Study 2006. [Online, cit. 2014-04-02] Dostupné z WWW: <http://web.mit.edu/clawson/www/polisci/research/mexico06/Papers.shtml>
- CNN México. (2011). *Andrés Manuel López Obrador será el candidato del PRD para el 2012*. 15. listopadu 2011. [Online, cit. 2014-06-16] Dostupné z WWW: <http://mexico.cnn.com/nacional/2011/11/15/andres-manuel-lopez-obrador-candidato-del-prd-para-los-comicios-de-2012>
- GRILLO, I. (2009). Mexico's Election Rebellion: Just Vote No. *Time*, 18. července 2009. [Online, cit. 2014-06-16] Dostupné z WWW: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1905313,00.html>
- INSTITUTO FEDERAL ELECTORAL: www.ife.org.mx
- LATINOBARÓMETRO: www.latinobarometro.org
- LOPÉZ OBRADOR: www.lopezobrador.org.mx
- MARES, D.; VEGA G. (2009). *The U.S.-Mexico Relationship: Towards a New Era?*, Washington, D.C., The Woodrow Wilson Center. [Online, cit. 2014-03-19] Dostupné z WWW: <http://usmex4.ucsd.edu/assets/024/11646.pdf>
- RECURSOS ELECTORALES EN LA INTERNET: www.electionresources.org/mx/
- SARTORI, G. (2012). *Giovanni Sartori - Reflexiones sobre la democracia en México*. Rozhovor pro: Canal 22. Dne 17. ledna 2012. [Online, cit. 2014-04-28] Dostupné z WWW: <https://www.youtube.com/watch?v=6UtrIQx4RTw>
- SINGER, M., M. (2006). *"Defendamos lo que hemos logrado": Economic Voting in the 2006 Mexican Presidential Election*. Mexico Panel Study 2006. [Online, cit. 2014-04-26] Dostupné z WWW: [http://web.mit.edu/clawson/www/polisci/research/mexico06/Defendamos%20lo%20que%20hemos%20logrado%20\(2\).pdf](http://web.mit.edu/clawson/www/polisci/research/mexico06/Defendamos%20lo%20que%20hemos%20logrado%20(2).pdf)
- WOOD, D. (2012). *Mexico 2012: Tracking Democracy in a Time of Uncertainty*. Center for Strategic and International Studies. [Online, cit. 2014-03-21] Dostupné z WWW: http://csis.org/files/publication/120517_Wood_MexicanEconomy.pdf